

Πράξεις πολιτειότητας σε συνθήκες καταστροφής: Αλβανική μετανάστευση και το κίνημα «Δεν έχω Οξυγόνο»

Αλβανική μετανάστευση και «αποπολιτικοποιημένη» πρώτη γενιά

Με την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού στην Αλβανία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, χιλιάδες άνθρωποι μετανάστευσαν στην Ελλάδα. Το πρώτο μισό της δεκαετίας πάνω από 250.000 πέρασαν τα σύνορα και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα ενώ προς το τέλος της δεκαετίας και ειδικά το 1997 ο αριθμός των μεταναστών και μεταναστριών από την Αλβανία σε ελληνικό έδαφος ξεπέρασε το μισό εκατομμύριο. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μέχρι την διετία 1997-1998 ολόκληρος αυτός ο πληθυσμός παρέμεινε σε καθεστώς «παρατυπίας» μιας και το ελληνικό κράτος αρνήθηκε τόσο την καταγραφή όσο και την νομιμοποίησή του αφήνοντας έτσι πάνω από μισό εκατομμύριο ανθρώπους να ζουν χωρίς νομική υπόσταση. Ο αποκλεισμός από την νομική αναγνώριση, από την μία, εξυπηρέτούσε την κατασκευή της εικόνας του εξορισμού παραβατικού και εγκληματία Αλβανού και την καλλιέργεια ηθικών πανικών, και, από την άλλη, αύξανε την ένταση της εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης των μεταναστών και μεταναστριών μιας και χωρίς πρόσβαση σε πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα τα περιθώρια αντίστασης απέναντι στις πιέσεις - πολλές φορές βίαιες - από την μεριά της εργοδοσίας ήταν περιορισμένα. Ενώ ταυτόχρονα η αυθαιρεσία πάνω στα σώματα και τις συνειδήσεις αυτών των ανθρώπων τόσο από τους εκπροσώπους της κρατικής εξουσίας όσο και από την κοινωνία εν γένει μπορούσε να διαπράττεται με ασυλία. Η αλβανική μετανάστευση την δεκαετία του 1990, επομένως, καταλάμβανε έναν χώρο αμφιθυμίας από την μία αποκλεισμένοι και αποκλεισμένες από την νομική υπόσταση και από την άλλη υποκείμενοι και υποκείμενες στην εξουσία του νόμου. Με άλλα λόγια, ο νομικός αποκλεισμός των μεταναστών και μεταναστριών ήταν ταυτόχρονα ο θεμελιώδης όρος δυνατότητας της κυριαρχίας του νόμου και της εξουσίας του επάνω τους.

Η πρώτη αυτή γενιά μεταναστών και μεταναστριών από την Αλβανία χαρακτηρίζεται συχνά ως πολιτικά απαθής ή αποπολιτικοποιημένη. Με αυτόν τον τρόπο - έστω και έμμεσα - οι μετανάστες και οι μετανάστριες λογίζονται ως υπεύθυνοι και υπεύθυνες για τα «κακά της μοίρας τους». Η μη συμμετοχή τους στην πολιτική διαδικασία, η μη συμμετοχή σε κόμματα και σωματεία και η αδυναμία τους να οργανώσουν τις αναγκαίες συνθήκες για να δράσουν συλλογικά ως κοινωνική ομάδα με κοινά βιώματα, κοινή ταυτότητα και συμφέροντα λογίζεται ως απάθεια ή συνειδητή επιλογή. Στην

πραγματικότητα, όμως, η αποπολιτικοποίηση δεν είναι ποτέ ελεύθερη επιλογή των ίδιων των υποτελών τάξεων αλλά στρατηγική επιλογή των κυρίαρχων καπιταλιστικών και πολιτικών ελίτ.

Η αποπολιτικοποίηση ως στρατηγική του κυρίαρχου

Στην περίπτωση της αλβανικής μετανάστευσης δεν μπορεί κανείς να κατανοήσει την απουσία αυτών των ανθρώπων από τα πολιτικά πράγματα χωρίς να αναφερθεί, πρώτον, στην εμπειρία μιας «απολιτικής υπερ-πολιτικοποίησης» στην ολοκληρωτική αλβανική κοινωνία στην πρώιμη κοινωνικοποίησή τους. Δεύτερον, στην απογοήτευση των προσδοκιών της πρώτης περιόδου της μετάβασης στον καπιταλισμό και στον πολυκομματισμό στην Αλβανία που οδήγησε το 1997 στην κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος και σε μια συνθήκη αποτυχημένου κράτους και ένοπλων συγκρούσεων. Τρίτον, στην εχθρική ελληνική θεσμική πραγματικότητα γεμάτη από αποκλεισμούς, αυθαιρεσίες και βία.

Η αποπολιτικοποίηση, υποστηρίζω, πρέπει να ειπωθεί όχι ως κάτι που προκύπτει από την συνείδηση και την απάθεια των υποκειμένων αλλά ως στρατηγική επιλογή του κεφαλαίου και συγκεκριμένων εκπροσώπων του στο επίπεδο του πολιτικού συστήματος. Μια στρατηγική που εκτυλίσσεται μέσα σε επίσημους «θεσμούς και διαδικασίες» και αποσκοπεί στην αυτονόμηση και απελευθέρωση της πολιτικής εξουσίας από λαϊκές πιέσεις και μαζικές πολιτικές διεκδικήσεις.

Την ίδια περίπου χρονική περίοδο, που οι μετανάστες και οι μετανάστριες στην Ελλάδα αποκλείονταν από την επίσημη πολιτική διαδικασία, καθώς στερούνταν νομική αναγνώριση και αντιμετωπίζονταν αυθαίρετα και βίαια από το ελληνικό κράτος, η αποπολιτικοποίηση ως τεχνολογία άσκησης εξουσίας πήρε την μορφή της «μεταπολιτικής». Η μεταπολιτική είναι μια συνθήκη στην οποία όλα τα σημαντικά ερωτήματα σχετικά με το πώς πρέπει να οργανωθεί μια κοινωνία αντιμετωπίζονται ως ήδη απαντημένα. Ούτως ώστε η πολιτική διαδικασία να μετατρέπεται σε έναν χώρο δημιουργίας συναίνεσης και αναζήτησης τεχνικής βελτιστοποίησης, αντί για μια σφαίρα σύγκρουσης, αμφισβήτησης και μετασχηματιστικής κοινωνικής αλλαγής. Ως εκ τούτου καλός πολίτης είναι εκείνος που ψηφίζει κάθε τέσσερα χρόνια και μέσα από την ψήφο του νομιμοποιεί την άσκηση εξουσίας από τους ειδικούς που έχουν καταλάβει τις θέσεις εξουσίας μέσα στο θεσμικό πλέγμα. Η δυνατότητα δημοκρατικού και λαϊκού μαζικού ελέγχου των θεσμών, της εκτελεστικής και της νομοπαρασκευαστικής εξουσίας μέσα από την διαρκή συμμετοχή των πολιτών στην διαδικασία λήψης αποφάσεων περιορίζεται - όταν δεν αποκλείεται εντελώς όπως στην περίπτωση της άσκησης νομισματικής πολιτικής που πλέον προορίζεται αποκλειστικά για τους ειδικούς μέσα από την θεσμοποίηση και συνταγματοποίηση της λεγόμενης αυτονομίας των κεντρικών τραπεζών. Το αποτέλεσμα αυτού του μετασχηματισμού της πολιτικής σε μεταπολιτική εκδηλώνεται μέσα από την εναλλαγή στην κυβερνητική εξουσία πολυσυλλεκτικών κομμάτων με δυσδιάκριτα μεταξύ τους κεντρώα προγράμματα πολιτικής και μέσα από την άρνηση της ύπαρξης ταξικής διαφοράς στις κοινωνίες μας.

Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο λαός μάχεται και διεκδικεί μέσα από την μαζική πολιτική

συμμετοχή - όπως την δεκαετία του 2010 όταν μαζικές διεκδικήσεις ενάντια στην λιτότητα προκάλεσαν αναταραχές σε μία σειρά από πολιτικά συστήματα όπως στην Ελλάδα, την Ισπανία και αλλού - τότε αυτή κατονομάζεται αντιδημοκρατική, αντιπλουραλιστική και λαϊκιστική μορφή έκφρασης ενός χειραγωγημένου από δημαγωγούς λαϊκιστές πολιτικούς ανορθολογικού όχλου. Φτάνοντας στο σήμερα, απέναντι σε μία από τις μαζικότερες κινητοποιήσεις των τελευταίων πολλών χρόνων που πραγματοποιήθηκε στις 26 Γενάρη, 2025 βρίσκουμε δημοσιολογούντες και πολιτικούς της κυβερνητικής γραμμής, να κραυγάζουν με στόμφο πως «η δικαιοσύνη θα επιβληθεί από τα δικαστήρια και όχι από τον δρόμο». Η φράση αυτή υπονοεί πως οποιαδήποτε μορφή διαμαρτυρίας που υπερβαίνει τα στενά όρια της μεταπολιτικής δεν είναι παρά μια έκφραση ανορθολογικών συναισθημάτων του όχλου. Των ανθρώπων δηλαδή εκείνων που στην δική τους κοσμοθεωρία είναι οι τελευταίοι που θα έπρεπε να ασκούν κυριαρχική εξουσία: οι εργάτες και οι εργάτριες, οι μετανάστες και οι μετανάστριες κοκ.

Όταν επομένως τα λαϊκά στρώματα - είτε πρόκειται για μετανάστες και μετανάστριες είτε πρόκειται για ντόπιους - δεν συμμετέχουν στις διαδικασίες της μεταπολιτικής συνθήκης είναι απαθή και αποπολιτικοποιημένα ενώ όταν υπερβαίνουν με την πολιτική τους δράση τα στενά όρια της μεταπολιτικής συνθήκης είναι ανορθολογικά και επικίνδυνα. Στην πραγματικότητα η μαζική λαϊκή συμμετοχή φοβίζει τις κυρίαρχες τάξεις διότι είναι μια πράξη διεκδίκησης της πολιτειότητας, μια πράξη επαναπολιτικοποίησης των αφετηριακών ερωτημάτων της κοινωνικής οργάνωσης, μια πράξη αντίστασης, εκδημοκρατισμού και ανάκτησης της λαϊκής κυριαρχίας. Σε τελική ανάλυση είναι μια πράξη που μέσα της - υπό προϋποθέσεις - περιέχει τον σπόρο του μετασχηματισμού της ταξικής ανισότητας που στηρίζει και διαπερνά τα σύγχρονα συστήματα καταπίεσης.

Πράξεις πολιτειότητας: Alma Lata και Mirela Ruçi

Στο δυστύχημα των Τεμπών που συνέβη στις 28 Φλεβάρη 2023 όταν η επιβατική αμαξοστοιχία IC62 που εκτελούσε το δρομολόγιο Αθήνα-Θεσσαλονίκη συγκρούστηκε μετωπικά με εμπορική αμαξοστοιχία που εκτελούσε το αντίστροφο δρομολόγιο σκοτώθηκαν 57 άνθρωποι εκ των οποίων οι έξι ήταν αλβανικής καταγωγής. Οι μητέρες δύο εκ των θυμάτων αλβανικής καταγωγής έχουν εκφράσει με την συμμετοχή τους σε συγκεντρώσεις και με δηλώσεις τους στον Τύπο έναν λόγο που δεν αφήνει κανένα περιθώριο να λογίζει κανείς την πρώτη γεννιά της αλβανικής μετανάστευσης ως αποπολιτικοποιημένη. Ο λόγος και η δράση αυτών των γυναικών αποτελούν - σε μια αδιανόητη στιγμή πόνου για τις ίδιες - «πράξεις πολιτειότητας».

Παραδοσιακά η έννοια της πολιτειότητας αναφέρεται στην νομική αναγνώριση της σχέσης πολίτη και κράτους. Μέσα από αυτή την σχέση πολίτης και κράτος αναγνωρίζουν αμοιβαία μία σειρά από δικαιώματα και υποχρεώσεις. Τις τελευταίες δεκαετίες στην βιβλιογραφία περί πολιτειότητας έχει εισαχθεί ο όρος πράξεις πολιτειότητας (acts of citizenship). Με αυτό τον όρο επιχειρείται η διεύρυνση του πεδίου μελέτης του φαινομένου της πολιτειότητας. Το επιχείρημα είναι πως ο θεσμός της πολιτειότητας να μην περιλαμβάνει την τυπική διάσταση της νομικής σχέσης πολίτη και κράτους αλλά δεν περιορίζεται σε αυτή την διάσταση. Η πολιτειότητα περιλαμβάνει και μια

ουσιαστική διάσταση που σχετίζεται με πρακτικές και πράξεις. Ο όρος πράξεις πολιτειότητας ανέκλυσε σε μια κοινωνικο-ιστορική συνθήκη που οι παγκόσμιες «ροές κεφαλαίου, εργασίας και ανθρώπων» συντέλεσαν στο να υπάρχει ένας αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων και κοινωνικών ομάδων που ενώ δεν απολάμβανε το επίσημο στάτους της πολιτειότητας στην νομική της μορφή, συμμετείχε στην πολιτική διαδικασία ως υποκείμενα που διατυπώνουν αξιώσεις και διεκδικούν δικαιώματα μέσα από την δράση τους. Για αυτόν τον λόγο πολλές ερευνητρίες διακρίνουν πλέον ανάμεσα στην τυπική πολιτειότητα και την ουσιαστική πολιτειότητα. Η πρώτη αναφέρεται στην νομική σχέση κράτους και πολίτη και το πλέγμα δικαιωμάτων, υποχρεώσεων και στάτους που απορρέουν από αυτή την σχέση. Η δεύτερη συνίσταται σε ένα πλέγμα δημιουργικών πράξεων και δράσεων που υπερβαίνουν την νομικά αναγνωρισμένη διάσταση του όρου. Σε αυτές περιλαμβάνεται ένα δημιουργικό πλέγμα πρακτικών, παρεμβάσεων, και επιτελέσεων που αναδιαμορφώνουν και μετασχηματίζουν την πολιτειότητα πέρα από την νομική της υπόσταση. Με άλλα λόγια, μέσα από πράξεις πολιτειότητας οι άνθρωποι διεκδικούν «το δικαίωμα να έχουν δικαιώματα» - για να δανειστώ την παράδοση διατύπωση της Hannah Arendt. Με αυτή την φράση η Arendt θεματοποιεί το γεγονός πως στις νεωτερικές κοινωνίες το πιο βασικό δικαίωμα είναι αυτό του ανήκειν σε μια πολιτική κοινότητα που αναγνωρίζει και προστατεύει την νομική υπόσταση των μελών της μέσα από την συμπερίληψή τους σε πολιτικούς θεσμούς και πρακτικές.

Ένα μεγάλο μέρος - ειδικά - της πρώτης γενιάς μεταναστών και μεταναστριών από την Αλβανία στερείται μέχρι και σήμερα την ελληνική ιθαγένεια. Παρόλα αυτά, η απουσία τυπικής πολιτειότητας δεν εμποδίζει την διεκδίκηση και επιτέλεση της ουσιαστικής της διάστασης. Οι παρεμβάσεις της Alma Lata και της Mirela Ruçi αποδεικνύουν από την μία, πως η πολιτειότητα είναι κάτι πολύ πιο ευρύ από την τυπική-νομική της διάσταση, και, από την άλλη, πως η πρώτη γενιά αλβανικής μετανάστευσης κάθε άλλο παρά αποπολιτικοποιημένη είναι. Με άλλα λόγια, η Alma Lata και η Mirela Ruçi δεν μιλούν αποκλειστικά ως μανάδες θυμάτων αλλά μιλάνε πολιτικά και ως πολίτες. Αρθρώνουν έναν λόγο που διαπλέκει το καθολικό πρόταγμα της δικαιοσύνης και την συγκεκριμένη θεσιακότητα τους μέσα στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Το πρόβλημα είναι πως ούτε η ελληνική κοινωνία γενικά ούτε η ελληνική αριστερά ειδικά, έχει μάθει να ακούει και να συνδιαλέγεται με τα μέλη της αλβανικής μεταναστευτικής κοινότητας όπως θα φανεί και στο τελευταίο μέρος αυτού του άρθρου. Για αυτό πιστεύω πως είναι σημαντικό να παραθέσω εδώ αυτούσιες κάποιες από τις δηλώσεις της Alma Lata και της Mirela Ruçi.

Η Lata δήλωσε πριν λίγες μέρες: «Εμείς θα το πάμε μέχρι τέλους. Αν δεν δικαιωθούμε στην Ελλάδα, θα ψάξουμε το δίκιο μας στην Ευρώπη. Χθες έκλεισε η Εξεταστική Επιτροπή και όπως βλέπετε δεν κατηγορείται κανείς. Ο κ. Καραμανλής είναι ασφαλής και μας έδειχνε με το δάχτυλο. Πριν το ατύχημα μας έλεγε ότι είναι ντροπή να αναφέρονται θέματα ασφαλείας στο σιδηρόδρομο, αλλά τα παιδιά μας χάθηκαν. Οι μηχανοδηγοί έλεγαν ότι θα γίνει δυστύχημα και δεν το ξέραμε. Οι δημοσιογράφοι δεν τα έδειχναν αυτά τα προβλήματα. Κανείς δεν θα είχαμε βάλει τα παιδιά στο τρένο του θανάτου. Την πήγαινα στο τρένο κι έλεγα έχει δύο γραμμές, δεν γίνεται να συμβεί κάτι. Ο αγώνας μας είναι να μην κλάψουν άλλες μάνες όπως εγώ και να μην κλείσει κανένα σπίτι. Οι

φοιτητές και οι νέοι πρέπει να βγουν στο δρόμο και να ψάξουν το δίκιο τους για όλα. Πρέπει να κάνουν αγώνα και να απαιτήσουν καλύτερη ζωή και δικαιοσύνη για τους ίδιους. Μόνο τα νέα παιδιά θα καταφέρουν να αλλάξουν αυτή τη χώρα και πρέπει να αλλάξουν τα πάντα. Δεν είναι μόνο τα τρένα που δεν λειτουργούσαν, αλλά πολλά ακόμα».

Η Ruçi σε παρέμβασή της σε συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας δήλωσε: «Στεκόμαστε εδώ σήμερα, με τις καρδιές μας βαριές και τις ψυχές μας κομματιασμένες. Η κρατική αμέλεια σκότωσε τα παιδιά μας, τα αδέρφια μας, τους γονείς μας, τους φίλους μας. Δεν ήταν ατύχημα, ήταν έγκλημα. Οι ένοχοι κυκλοφορούν ελεύθεροι, παίρνουν αξιώματα. Ως εδώ πια. Δεν ανεχόμαστε άλλο την πολιτική της μαφίας, την κοροϊδία και την αλαζονεία τους. Δεν ανεχόμαστε να παίζουν με τις ζωές μας. Έχουμε φωνή, δύναμη, δικαιώματα. Έχουμε δικαίωμα για σύγχρονες και ασφαλείς μεταφορές, για μια ανεξάρτητη Δικαιοσύνη που υπηρετεί τον λαό. Έχουμε δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου, χωρίς φίμωση. Να μην σκύβουμε μπροστά στη διαφθορά και την αδικία. Έχουμε δικαίωμα να αποφασίζουμε μόνοι μας για τις ζωές μας, χωρίς να τις καθορίζουν ανεύθυνοι πολιτικοί και εγκληματικές πολιτικές αποφάσεις. Ο κ. Καραμανλής γνώριζε πολύ καλά ότι ο σιδηρόδρομος δεν λειτουργούσε σωστά, αλλά είχε το θράσος να κουνάει το δάχτυλο στη Βουλή. Είναι ντροπή. Διασφαλίζετε την ανασφάλειά μας. Κύριε Τασούλα ποιος σας έδωσε το δικαίωμα να θάψετε τα Τέμπη στα συρτάρια της Βουλής; Δεν θα αφήσουμε τα ονόματα των παιδιών μας να χαθούν στη λήθη. Δεν θα γίνουμε συνένοχοι στο έγκλημα που έγινε στα Τέμπη. Δεν θα φύγουμε από δω αν δεν δικαιωθούν οι δικοί μας άνθρωποι. Όλοι μαζί θα φέρουμε την αλλαγή. Η αλήθεια θα λάμψει».

Και οι δύο γυναίκες ζητούν από την μία την απόδοση ευθυνών και την επιβολή δικαιοσύνης και από την άλλη απαιτούν και οραματίζονται βαθύτερες κοινωνικές αλλαγές στο πλέγμα της σχέσης πολίτη-κράτους ως μέλη της πολιτικής κοινότητας. Και οι δύο γυναίκες μιλούν από το μερικό και συγκεκριμένο της κοινωνικής τους θέσης τονίζοντας ένα καθολικό αίτημα δικαιοσύνης που αφορά ολόκληρη την κοινωνία. Μιας και η Ruçi αναφέρετε στον νεοεκλεγέντα Πρόεδρο της Δημοκρατίας, θα έλεγα πως έχει μεγάλο σημειολογικό ενδιαφέρον να ακούσει κανείς ηχογραφημένες ή δει κινηματογραφημένες τις δηλώσεις των δύο γυναικών και να αντιπαραβάλλει το ύφος, το πολιτικό ήθος και τα ελληνικά τους με τα αντίστοιχα του νέου ΠτΔ.

Αλβανική μεταναστευτική κοινότητα και αριστερά: τι να κάνουμε;

Αν η αριστερά ορίζεται με αναφορά στο ταξικό ζήτημα και αν θέλει όντως να κάνει ταξική πολιτική σήμερα, τότε δεν μπορεί να μην προτεραιοποιεί το μεταναστευτικό. Οι μετανάστες και οι μετανάστριες δεν απουσιάζουν από την πολιτική διαδικασία επειδή είναι αποπολιτικοποιημένα υποκείμενα αλλά επειδή η ρατσιστική και μεταπολιτική συνθήκη των περασμένων δεκαετιών δεν τους και τις χωρά. Κλείνοντας, επομένως, θέλω να θίξω τρεις θεματικές με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα μεταναστευτικά υποκείμενα και οι οποίες σπάνια αποτελούν μέρος του πολιτικού προγράμματος αριστερών κομμάτων και οργανώσεων: ιθαγένεια, συντάξεις και αντιρατσισμός και αλληλεγγύη στην πράξη. Και θέλω να τονίσω επίσης πως συχνά τα ζητήματα των μεταναστευτικών ομάδων αντιμετωπίζονται ως ανεξάρτητα ζητήματα από την έννοια της τάξης. Στην

πραγματικότητα μετανάστευση και ταξικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και είναι καιρός να αποκατασταθεί η βαρύτητα της τάξης τόσο στην θεωρητική ανάλυση της μετανάστευσης όσο και στον σχεδιασμό μεταναστευτικών πολιτικών. Ήδη από το 1870 ο Μαρξ έγραφε σε γράμμα του προς τους Siegfried Meyer και August Vogt σχολιάζοντας την ιρλανδική μετανάστευση στην Αγγλία πως «κάθε βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο στην Αγγλία έχει σήμερα μια εργατική τάξη διαιρεμένη σε δυο εχθρικά στρατόπεδα, άγγλους προλετάριους και ιρλανδούς προλετάριους. Αυτή η αντιπαλότητα διατηρείται στην ζωή τεχνητά και εντείνεται από τον Τύπο, την εκκλησία και τις σατιρικές εφημερίδες. Με λίγα λόγια, από όλα τα μέσα που βρίσκονται στην διάθεση των κυρίαρχων τάξεων». Τα σχετιζόμενα με την μετανάστευση ζητήματα, επομένως, πρέπει να ειπωθούν ως μέρος του πλέγματος κοινωνικής αδικίας που χαρακτηρίζει τον κόσμο μας σήμερα. Η καταπίεση και οι αδικίες που βιώνουν οι μετανάστες και οι μετανάστριες και η καταπίεση και οι αδικίες που χαρακτηρίζουν τις ζωές των ντόπιων έχουν κοινές ρίζες: και τα δύο πρέπει να εξεταστούν, να αναλυθούν και να καταπολεμηθούν στο πλαίσιο του αγώνα εναντίον του ρατσιστικού, πατριαρχικού, και οικοκτόνου καπιταλισμού.

Για να δώσω ένα παράδειγμα για το γιατί τα λεγόμενα ζητήματα μετανάστευσης θα πρέπει να τοποθετούνται στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνικής αδικίας του ύστερου καπιταλισμού, στο δυστύχημα των Τεμπών, όπως ειπώθηκε παραπάνω, τα έξι από τα 57 θύματα ήταν μεταναστευτικής καταγωγής. Ένα ακόμα ήταν από το Μπαγκλαντές, ένα από την Ρουμανία και ένα από την Συρία. Είναι ξεκάθαρο πως οι μετανάστες και οι μετανάστριες υπεραντιπροσωπεύονται ανάμεσα στα θύματα υπό την έννοια πως η αναλογία μετανάστες-ντόπιοι στον γενικό πληθυσμό είναι πολύ μικρότερη. Τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι ποιες κοινωνικές ομάδες χρησιμοποιούν τις συγκοινωνίες στην Ελλάδα και τι κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά έχουν;

Κλείνοντας, λοιπόν, με τα τρία ζητήματα που θέλω να θίξω, πρώτον, είναι το ζήτημα της τυπικής πολιτειότητας ή αλλιώς της ιθαγένειας ταξικό; Η απόκτηση τυπικής πολιτειότητας ήταν μέχρι το 2010 και την ψήφιση του νόμου 3838 επί υπουργίας Γιάννη Ραγκούση πρακτικά αδύνατη. Ο νόμος αυτός ναι μεν εγκαθίδρυσε το δικαίωμα στην πολιτογράφηση των μεταναστών και μεταναστριών αλλά τόσο στην αρχική του μορφή όσο και στις μετέπειτα τροποποιήσεις και αναθεωρήσεις του θέτει οικονομικά και πολιτισμικά κριτήρια για την απόκτηση της ιθαγένειας. Ως εκ τούτου, ο νόμος, από την μία, υψώνει εμπόδια με καθαρό ταξικό πρόσημο στην απόκτηση τυπικής πολιτειότητας και, από την άλλη, πραγματοποιεί την πολιτική κοινότητα επί τη βάση πολιτισμικών χαρακτηριστικών που χαρακτηρίζουν μόνο ένα συγκεκριμένο μέρος της και επομένως αποκρύπτει την εσωτερική της ποικιλομορφία. Συνεπώς την καθιστά κατά αυτόν τον τρόπο ένα όχημα καταπίεσης και άσκησης εξουσίας αντί για ένα όχημα χειραφέτησης και μετασχηματισμού των κοινωνικών σχέσεων. Η αριστερά, επομένως, έχει ιστορικό χρέος να προτεραιοποιήσει στην πολιτική της ατζέντα την ιθαγένεια για όλα τα μακροχρόνια διαμένοντα άτομα χωρίς κανένα οικονομικό και κανένα πολιτισμικό κριτήριο. Οι μετανάστες και οι μετανάστριες είναι ήδη μέλη της πολιτικής κοινότητας και το αποδεικνύουν μέσα από την επιτέλεση πράξεων ουσιαστικής πολιτειότητας όπως αυτές που σχολιάστηκαν παραπάνω. Είναι περισσότερο μέλη της πολιτικής κοινότητας άνθρωποι που μιλάνε και

δρουν όπως η Alma Lata και η Mirela Ruçi ή κάποιος που έχει αποστηθίσει όλα τα ποτάμια της Ευρυτανίας και γνωρίζει ποια ήταν η σύζυγος του Λάμπρου Κωνσταντάρη στις ταινίες του παλιού - κακού - ελληνικού κινηματογράφου; Επιπρόσθετα, η αριστερά ιστορικά έχει δώσει μάχες ακριβώς στο όνομα κοινωνικών ομάδων που αποκλείονταν από την τυπική πολιτειότητα είτε μιλάμε για μη έχοντες περιουσία εργάτες την εποχή του περιουσιακού εκλογικού δικαιώματος είτε για γυναίκες.

Δεύτερον, υπάρχει το ζήτημα των συντάξεων. Με την μεταρρύθμιση Κατρούγκαλου το 2016 επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ η σύνταξη διαιρέθηκε σε εθνική και ανταποδοτική σύνταξη. Έτσι ένα μέρος της σύνταξης θα καλυπτόταν από το κράτος και ένα μέρος από τα ασφαλιστικά ταμεία. Για να λάβει κάποιος σύνταξη θα έπρεπε να έχει συμπληρώσει περίπου 20 χρόνια εργασίας και να έχει συμπληρώσει ένα συγκεκριμένο ηλικιακό όριο. Το πρόβλημα με τον νόμο αυτό είναι πως πέρα από αυτά τα δύο κριτήρια ορίζει πως για να λάβει κάποια ολόκληρη την εθνική σύνταξη θα πρέπει να έχει συμπληρώσει 40 χρόνια μόνιμης και νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα. Έτσι οι μετανάστες και οι μετανάστριες που δεν έχουν συμπληρώσει 40 χρόνια νόμιμης και μόνιμης διαμονής δεν λαμβάνουν την εθνική σύνταξη στο σύνολό της. Είναι εμφανές πως πρόκειται για ρατσιστική διάκριση με αναφορά στην καταγωγή. Το πρόβλημα όμως αυτό για να κατανοηθεί στην πληρότητά του θα πρέπει και πάλι να ειπωθεί στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης λιτότητας του ύστερου καπιταλισμού. Η λογική της όσο το δυνατόν μείωσης των κρατικών δαπανών συντελεί στην άδικη μεταχείριση τόσο γηγενών όσο και μεταναστών και μεταναστριών. Ο αγώνας θα πρέπει να είναι για αξιοπρεπείς συντάξεις για όλες και όλους και είναι προφανές πως αυτός ο αγώνας προϋποθέτει από την αποσύνδεση της μόνιμης και νόμιμης διαμονής από τον υπολογισμό των συντάξεων και την σύναψη διακρατικών συμφωνιών ούτως ώστε να αναγνωριστούν τα χρόνια εργασίας των μεταναστών και των μεταναστριών στις χώρες καταγωγής τους. Για να καταλάβει κανείς πως αυτός ο αγώνας είναι κοινός τόσο για ευάλωτα μέλη της μεταναστευτικής κοινότητας όσο και για γηγενείς αρκεί να σκεφτεί πως αντίστοιχο πρόβλημα θα μπορούν κάλλιστα να αντιμετωπίσουν οι εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι που μετανάστευσαν εκτός Ελλάδας λόγω της οικονομικής κρίσης τις προηγούμενες δεκαετίες.

Τρίτον, ο αντιρατσισμός και η αλληλεγγύη δεν μπορεί να παραμένουν στο προταγματικό επίπεδο αλλά πρέπει να πραγματώνονται καθημερινά. Στις κινητοποιήσεις στις 26 Γενάρη 2025 υπήρξε ισχυρή παρουσία ρατσιστικών, ακροδεξιών πολιτικών δυνάμεων. Η στάση της αριστεράς εν γένει ήταν το ελάχιστο προβληματική τόσο την ημέρα της συγκέντρωσης όσο και μετέπειτα αφού δεν αναδείχθηκε το ζήτημα της παρουσίας ακροδεξιών μορφωμάτων. Μέρος της μεταναστευτικής πολιτικής πρέπει να είναι ο αποκλεισμός ακροδεξιών πολιτικών δυνάμεων από χώρους πολιτικού αγώνα. Ποιός θα συμμετείχε σε πολιτικές δράσεις όταν στον ίδιο χώρο υπάρχουν πολιτικές δυνάμεις που πρεσβεύουν την απέλαση ή ακόμα και την φυσική του εξόντωση;

Το μεταναστευτικό είναι το ζήτημα που θα αναφέρεται από τον ιστορικό του μέλλοντος ως η αδικία της εποχής μας και επομένως είναι ιστορικό μας χρέος να αναμετρηθούμε με αυτό. Είναι ιστορικό μας χρέος να δημιουργήσουμε τις απαραίτητες πολιτικές συνθήκες ούτως ώστε να διασφαλίσουμε το

καθολικό δικαίωμα στην αναπνοή.

Σημειώσεις

Χρονιά κατά την οποία το πυραμιδικό τραπεζικό σύστημα της χώρας - που οικοδομήθηκε στα χρόνια της μετάβασης στον καπιταλισμό - κατέρρευσε προκαλώντας την κατάρρευση των θεσμών του αλβανικού κράτους και οδηγώντας την χώρα στα πρόθυρα εμφυλίου πολέμου.

Δες: Della Porta, D. (2024). «Moral Panic and Repression: The Contentious Politics of Anti-Semitism in Germany». *Partecipazione e conflitto*, Vol. 17, No 2, Special Issue: Freedom and the Illiberal Zeitgeist in East-Central Europe - A conflict-laden relationship.

Δες: Dawson, M. C. (2016). 'Hidden in Plain Sight: A Note on Legitimation Crises and the Racial Order'. *Critical Historical Studies*, Vol. 3: 1. και Fraser, N. (2016). 'Expropriation and Exploitation in Racialized Capitalism: A Reply to Michael Dawson'. *Critical Historical Studies*, Vol. 3: 1.

Δες: McNevin A. (2013). 'Ambivalence and Citizenship: Theorising the Political Claims of Irregular Migrants'. *Millennium: Journal of International Studies*, 41: 2.

Για να δανειστώ τον όρο του: Σπουρδαλάκης, Μ. (1988). «Ελλάδα 2000: Δρέποντας τους καρπούς της "α-πολιτικής υπερ-πολιτικοποίησης"», στο Κατσούλης Η., Γιαννίτσης, Τ., Καζάκος, Π. (επιμ.), *Η Ελλάδα προς το 2000*, Αθήνα, Παπαζήσης. Σελ. 110.

Δες: Hochuli, A., Hoare, G. and Cunliffe, P. (2021) *The end of the end of history*. Ridgefield: Zero Books.

Δες: Hochuli, A., Hoare, G. and Cunliffe, P. (2021) *The end of the end of history*. Ridgefield: Zero Books. Crouch, C. (2004) *Post-democracy*. Malden, MA: Polity. Mouffe, C. (2005) *On the political*. London; New York: Routledge. Mouffe, C. (2005) *The return of the political*. London; New York: Verso.

Δες: Isin, E. F. & Nielsen, G. M. (eds.) (2008). *Acts of Citizenship*. London; New York: Zed Books.

Δες: Isin, E. F. & Nielsen, G. M. (eds.) (2008). *Acts of Citizenship*. London; New York: Zed Books.

Δες: Arendt, H. (1973). *The origins of Totalitarianism*. San Diego; New York; London: Harcourt Brace and Company.

Δες:

<https://www.larissanet.gr/2024/02/24/i-mitera-tis-klaountia-alma-lata-mila-sti-larissanet-kai-sygloni-zei-an-xerame-den-tha-vazame-ta-paidia-mas-sto-treno-tou-thanatou/>.

Δες: <https://www.ethnos.gr/greece/article/351981>.

Μέρος των δηλώσεων και των δύο είναι προσβάσιμό εδώ:

<https://ellinofreneianet.gr/radio/radio-shows/45524-ellinofreneia-27-1-2025.html>

Δες: Ypi, L. (2018). 'Borders of Class: Migration and Citizenship in the Capitalist State'. *Ethics and International Affairs*, Vol. 32: 2.

Μετάφραση του συγγραφέα. Δες: <https://www.marxists.org/archive/marx/works>.

Mbembe, A. (2020). 'The Universal Right to Breathe'. Critical Inquiry, Vol. 47: 2.

*Ο **Ervin Kondakciu** είναι υποψήφιος διδάκτορας φιλοσοφίας και πολιτικής επιστήμης στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου και το Πανεπιστήμιο του Χρόνινγκεν και μέλος της ωτοβουλίας Αλβανών Μεταναστ(ρι)ών και Αλληλέγγυων.